

осуществлено на основани анализа разноотраслевых научных источников, выявлены особенности историографии исследуемой проблемы, проанализированы истоки и становление железнодорожных учебных заведений в Украине во второй половине XIX - начале XX века и разработана авторская периодизация развития учебных заведений МПС в исследуемый период.

Ключевые слова: периодизация педагогической мысли, образовательные процессы, принципы периодизации, структурный аспект.

Summary

The article presents the theoretical and methodological foundations of problems of the development of educational establishments of the Ministry of Ukraine in 20-60 years of the XX century. The research has been carried out on the analysis of different-scientific sources.

Key words: periodization educational thought, educational processes, principles of periodization, structural aspect.

УДК 378.147:371.134

Н. О. Смагулова,
аспірант
(Бердянський державний
педагогічний університет)

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ “ФАХОВА ТА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ”: ЇХ ТЛУМАЧЕННЯ, РІЗНИЦЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ

Постановка проблеми. У сучасній науково-педагогічній літературі відсутнє єдине визначення понять “професійна компетентність”, “фахова компетентність”. Насамперед, це пов'язано з нестійкістю і неповнотою визначення поняття “компетентність”. Наявність великої кількості наукових праць вказує на те, що питання професійної та фахової компетентності інженера-педагога активно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, що забезпечує різноманітність точок зору. Далі розглядатимуться погляди науковців щодо цих понять та показано їх взаємозв'язок у професійній діяльності інженера-педагога.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням професійної компетентності та її структури займаються такі науковці, як О. Белкін, І. Зязюн, Є. Зеєр, А. Маркова, В. Шапкін, Е. Іванова, К. Шапошников та ін. Питанням фахової компетентності та її роль у професійній підготовці інженера-педагога займаються такі дослідники, як Л. Щербатюк та С. Щербатюк, Б. Шевель, Ю. Зіньковський, Л. Волошко, Г. Сорокіна, А. Петров та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У статті приділено увагу місцю фахової компетентності в структурі професійної компетентності інженера-педагога.

Формулювання цілей. Оскільки поняття професійна компетентність достатньо широко застосовується в час, коли професійна підготовка спеціаліста керується засадами компетентнісного підходу, метою цієї статті виступає аналіз тлумачень “професійна компетентність” та “фахова компетентність”, розкриття принципової різниці між цими поняттями та освітлення їх взаємозв'язку в професійній підготовці та діяльності інженера-педагога.

Виклад основного матеріалу. Дослідження питання професійної

компетентності досить гостро стоїть у багатьох науковців, оскільки перехід до компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців є актуальним для сучасної освіти.

Автор навчального посібника з педагогіки В. Ягупов вважає професійну компетентність однією з основних підвалин педагогічної культури, виокремлюючи в ній “глибокі професійні знання, психолого-педагогічні вміння та навички, а також досконале володіння методикою викладання”.

О. Белкін розглядає професійну компетентність інженера-педагога як сукупність професійних та особистісних якостей, які забезпечують ефективну реалізацію компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності.

І. Зязюн пов’язує професійну компетентність педагога з формуванням професійних знань на всіх рівнях – методологічному, теоретичному, методичному, технологічному, що розглядається ним як знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології. Але його погляди спираються на те, що не тільки знання виступають основою професійної компетентності, а саме пропускання професійних ситуацій та явищ крізь призму особистих поглядів та ставлень до предмета.

Є. Зеєр під професійною компетентністю розуміє “сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності”. Автор, описуючи професійно зумовлену структуру особистості, розмежовує такі поняття, як “професійна компетентність” і “професійно важливі якості”. Під професійно-важливими якостями розуміється “психологічні якості особистості, що визначають продуктивність (продуктивність, якість, результативність та ін). Таким чином, компетентність зводиться до знань, умінь і способів виконання діяльності, а професійні якості визначаються саме як психологічні якості особистості, що впливають на продуктивність виконання професійної діяльності [2, с.53].

Поняття “професійна компетентність” А. Маркова як розкриває професійні психологічні й педагогічні знання; професійні педагогічні вміння; професійні педагогічні позиції, установки вчителя, які вимагаються від нього в процесі здійснення посадових функцій; особистісні якості, які забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями та вміннями [6].

Дослідниця виділяє такі види професійної компетентності:

- спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

- соціальна компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї праці;

- особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

- індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без

перевантажень.

В. Шапкін виділяє основні компоненти професійної компетентності кваліфікованого працівника:

- спеціальна (фахова) компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нові знання й уміння за фахом;

- соціальна компетентність – здатність до діяльності в групі і співробітництво з іншими працівниками, готовність взяти на себе відповідальність за результати своєї праці, вміння берегти навколишнє середовище та інші цінності, володіння прийомами професійного навчання;

- індивідуальна компетентність – готовність до постійного підвищення кваліфікації і реалізації себе в професійній праці, здатність до самомотивації, рефлексії, саморозвитку особистості в професійній праці [8].

Е. Іванова [5] висуває нтаку структуру професійної компетентності:

- фахова, або діяльнісна, яка передбачає володіння на високому рівні професійною діяльністю;

- соціальна, яка передбачає володіння способами спільної професійної діяльності та співпрацею;

- особистісна – володіння способами самовираження і саморозвитку;

- індивідуальна – володіння прийомами самореалізації і саморозвитку індивідуальності в рамках професії, здатність до творчого прояву своєї індивідуальності.

К. Шапошников розкриває поняття “фахова компетенція” у вузькому сенсі як готовність та здатність спеціаліста приймати ефективні рішення під час професійної діяльності. У широкому сенсі фахова компетенція – це сукупність інтегрованих знань, умінь та досвіду, а також якостей особистості, які дозволяють людині ефективно проектувати та здійснювати професійну діяльність під час взаємодії з навколишнім середовищем [9].

Наявність усіх аспектів компетентності позначає досягнення фахівцем зрілості у своїй професійній діяльності, характеризує становлення особистості та індивідуальності компетентного фахівця.

З наведених нижче чоток зору ми бачимо, що фахова або спеціальна компетентність інженера-педагога виступає структурною одиницею професійної компетентності.

Л. Щербатюк та С. Щербатюк у своїх дослідженнях трактують фахову компетентність як сукупність знань, умінь і навичок з фундаментальних, спеціально-професійних дисциплін, керуючись якими він здатний виконувати свої професійні обов'язки. Фахова компетенція проявляється не лише у сфері застосування професійних знань, умінь і навичок, а й можливість використовувати її в нових галузях науки та техніки [10].

Б. Шевель дає визначення фахової компетентності як єдності знань, умінь та здібностей особистості діяти в різноманітних ситуаціях, що виникають у процесі фахової підготовки та професійної діяльності, й здатності вирішувати професійні завдання різного рівня складності.

Ю. Зіньковський визначає фахову компетентність як одну із складових професійної компетентності. На думку вченого, професійна компетентність у свою структуру включає загальнопрофесійний та вузькопрофесійний компонент. Загальнопрофесійна складова включає в себе професійні вміння та навички, знання; в той час як вузькопрофесійна складається з компонентів, якими визначається та чи інша спеціальність: основи тієї чи іншої дисципліни, техніка, що використовується під час виконання практичних або дослідних робіт. Тобто, вузькопрофесійна компетентність – це фахова компетентність [3].

Л. Волошко зазначає, що “фахова компетентність – це особливий тип організації спеціальних знань, умінь і навичок фахівця, що забезпечує йому можливість приймати ефективні рішення в процесі професійної діяльності. Фахова компетентність віддзеркалює сутність спеціальності, яку опановує студент, тому може бути схарактеризована як концептуальна основа підготовки фахівця. Вона відображає рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, його професійну ерудицію, що дозволяють успішно вирішувати три класи задач професійної діяльності: стереотипні, діагностичні та евристичні, що передбачені нормативно-правовими документами вищої школи” [1, с.24].

Г. Сорочіна визначає фахову компетентність як системно організовану, цілісну, особистісно-обумовлену характеристикою майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності, адекватною цілям та змісту певного виду його професійної діяльності [7].

Спеціальну компетентність можна розглядати як реалізацію ключової й базової компетентності в конкретній галузі професійної діяльності. Спеціальні компетенції формуються в результаті оволодіння змістом циклу дисциплін предметної підготовки, проходження професійної педагогічної практики та виконання курсових і випускних кваліфікаційних робіт. Отримання спеціальної компетентності підтверджується офіційними документами (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо), які вимагають при прийомі на роботу, або проходженням кваліфікаційного інтерв'ю і тестів.

Висновки. Отже, проаналізувавши різноманітні точки зору, бачимо, що професійна компетентність інженера-педагога є більш широким поняттям, ніж фахова компетентність. Спеціальна компетентність вказує на те коло знань, умінь, здібностей, особистих якостей та мотивів, які безпосередньо приведуть до якісного виконання інженером-педагогом своїх навчально-виробничих функцій. Фактично вона вказує на те, що повинен вміти виконувати фахівець у своїй професії. Натомість професійна компетентність включає в себе, окрім фахових компетенцій, ще компетенції, які забезпечать активну діяльність спеціаліста як частини суспільства (соціальна компетентність), забезпечить його володінням прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості, володінням прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошко Л.Б. Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу / Л. Б. Волошко // Наука і сучасність : [зб. наук. пр. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 48. – С. 22–32.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учеб. пособ. для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический Проект; Екатеринбург; Деловая книга, 2003. – 336 с.
3. Зіньковський Ю. Компетентісний підхід під час підготовки фахівців у вищих технічних навчальних закладах / Ю. Зіньковський, Г. Мірських // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2008. – № 31. – С. 14–21.
4. Зубрицкий М. И. Изучение исходного уровня профессиональной ориентации и сформированности профессиональной педагогической компетентности студентов в начале обучения // Сучасні інформаційні технології та інновації методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. праць / редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.] / М.И. Зубрицкий. – Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. – С. 359–363.
5. Иванова Е. М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности / Елена Михайловна Иванова. – М. : Академия, 1987. – 208 с.
6. Маркова А. К. Психология профессионализма / Ээлита Капитоновна Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 308 с.
7. Сорокіна Г. Структура компетентності фахівця як наукова проблема / Г. Сорокіна // Проблеми підготовки сучасного вчителя – 2011 – № 4 (Ч. 2) – Режим доступу : library.udru.org.ua/library_files/probl_sych
8. Шапкин В.В. Философия реформирования содержания начального профессионального образования // Реформирование содержания начального профессионального образования : матер. междунар. конф. / В.В. Шапкин. – СПб. : РГПУ им. А.И. Герцена, 1999. – С. 128–133.
9. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков : автореф. дисс. на соиск. наук. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / К. В. Шапошников. – Йошкар-Ола, 2006. – 26 с.
10. Щербатюк Л. Б. Професійна компетентність майбутніх інженерів-механіків – складна динамічна система / Л. Б. Щербатюк, С. М. Щербатюк // Вісник Черкаського університету. – № 165. – С. 45–49.

Анотація

У статті розкрито сутність понять "професійна компетентність інженера-педагога", "фахова компетентність", приведена численними науковцями. Визначено місце та роль фахової компетентності у структурі професійної компетентності інженера-педагога.

Ключові слова: професійна компетентність, фахова компетентність, структура професійної компетентності, соціальна компетентність, особистісна компетентність.

Анотация

В статье рассмотрена сущность понятий "профессиональная компетентность инженера-педагога", "специальная компетентность" с точки зрения разных ученых. Определены место и роль специальной компетентности в структуре профессиональной компетентности инженера-педагога.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетентность, структура профессиональной компетентности, социальная компетентность, личностная компетентность.

Summary

The article shows the essence of the concepts "professional competence of engineer-teacher", "special competence", from the point of view of different scientists. There have been defined the place and role of special competence in the structure of professional competence of engineer-teacher.

Key words: the professional competence, the special competence, the structure of professional competence, the social competence and the personal competence.